

KAPITEL 4 / CHAPTER 4⁴

PEDAGOGICAL FIELD OF KNOWLEDGE: FORMATION, DEVELOPMENT AND ACTUAL PROBLEMS OF MODERNIZATION

DOI: 10.30890/2709-2313.2024-27-00-011

Вступ

Однією з найважливіших галузей знань у сфері науки є педагогічна.

В умовах сьогодення система освіти України обрала свій шлях євроінтеграції, тому максимально виходить з-під впливу радянської епохи та невпинно впроваджує все більше змін в усі сфери життя відповідно до європейських норм і стандартів.

За останні роки пандемія коронавірусу, російська збройна агресія, російське повномасштабне вторгнення в Україну, невпинний розвиток технологій та перехід освітнього процесу на дистанційне навчання викликає чимало проблем та прогалин, які потребують уваги та пошуку ефективних шляхів для їх вирішення.

Формування, розвиток та модернізація будь якої галузі знань є складним тривалим багатогранним процесом, що потребує поетапної реалізації шляхом виконання численних оперативних завдань, відповідної послідовності та постійної модернізації.

4.1. Аналіз останніх досліджень та публікацій

Становлення та розвиток педагогічної галузі знань в освітній системі України зумовлює велику кількість педагогічних викликів, що потребує постійного дослідження цієї сфери вченими та науковцями.

Зокрема, варто виділити наступних вчених, які присвячують свої праці вивченню даного питання.

Наприклад, вченими та науковицями з України є: Ольга Бондаренко, що

---

⁴*Authors: Marchuk Natalia Anatoliyivna*

спеціалізується на питаннях формування української освіти, її інтеграції в європейський освітній простір, розвитку міжкультурної компетентності; Ірина Запорожець - досліджує питання оновлення освітньої політики, реформування освітньої системи та її адаптацію до європейських стандартів; Маргарита Герасимчук – вивчає питання підготовки педагогів до реалізації освітніх реформ та модернізації вищої педагогічної освіти; Елеонора Фаріон, яка активно працює над дослідженням впливу євроінтеграції на розвиток освіти в Україні.

Серед зарубіжних дослідників, варто звернути увагу на Крістофера Хупера, що є британським вченим, який вивчає вплив європейської інтеграції на системи освіти в країнах Європейського Союзу; на Марію Стрижак, яка є вченою з Польщі, що займається дослідженням процесів адаптації польської освіти до інших аспектів педагогічних змін; на Карлоса Альвареса – іспанського дослідника, який займається аналізом впливу європейської інтеграції на освітні системи країн Південної Європи; на Емму Сміт: британську вчену, яка досліджує питання співпраці між країнами в галузі освіти та розвитку педагогічних стратегій у зв'язку з євроінтеграцією.

Також, актуальними проблемами в сфері педагогічних наук займалися такі вчені як А.В. Ворожбит [1, С. 47], А.М. Гуржій [2, С. 3], Ю.О. Жук [3, С. 73] та інші вчені.

Ці та велика кількість інших дослідників внесли та активно вносять свій вклад у розвиток педагогічної науки в умовах євроінтеграції, допомагаючи зрозуміти та вирішити складні виклики, що виникають у зв'язку з інтеграцією країн у європейський освітній простір.

4.2. Історія становлення та визначення поняття педагогічної галузі знань в освітній системі України

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року, галузь знань – гармонізована з Міжнародною стандартною класифікацією освіти

широка предметна область освіти і науки, що включає групу споріднених спеціальностей. [4]

Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 266 від 29 квітня 2015 року (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 674 від 27.09.2016, № 53 від 01.02.2017 та № 1392 від 16.12.2022). [5]

Проаналізувавши велику кількість визначень і тлумачень поняття педагогічна галузь знань, приходимо до дефініції, що це галузь, яка вивчає процес навчання та виховання, методи його здійснення, принципи і технології педагогічної діяльності, а також психологічні, соціологічні та інші аспекти, пов'язані з освітою та розвитком особистості.

Педагогіка як наука та окрема галузь знань почала досліджуватись досить давно. З давніх часів багато вчених і філософів внесли значний вклад у її формування та розвиток.

Зокрема, у цій області були такі дослідники: видатний давньогрецький філософ, теоретик виховання, педагог, учень Сократа, що вивчав питання виховання в своїх творах, зокрема в «Державі» і «Законах» – Платон (427-347 до н.е.). [6]

Питання виховання, навчання та розвитку особистості у своїх працях вивчав Учень Платона – Арістотель (384-322 до н.е.), який очолював засновану Олександром Македонським школу – Лікей. Також, його дослідження у цій області можна прослідкувати у працях «Нікомахова етика» та «Політика». [6]

Народження педагогіки як окремої самостійної науки пов'язують з ім'ям видатного чеського педагога Яна Амоса Коменського (1592-1670). Його головна праця «Велика дидактика», яка була вперше видана в Амстердамі у 1654 році, є однією з перших фундаментальних науковопедагогічних творів. Провідні її положення не втратили свого значення і сьогодні. [7]

Французький філософ та великий гуманіст Жан-Жак Руссо (1712-1778) вніс важливий внесок у розвиток педагогіки, особливо у теорії розвитку дитини та

природного методу виховання, часто порушував педагогічні проблематики, піднімав питання «сентиментальної педагогіки», виступав за гармонізацію людини, природи та соціуму.[8]

Швейцарський педагог Йоганн Генріх Песталоцці (1746-1827) розвинув ідеї про індивідуальний підхід до дітей та важливість навчання через діяльність. Італійська лікарка та педагог, Марія Монтесорі (1870-1952), розробила методику навчання, яка стала відома як «Монтесорі», яку до речі як унікальну та досить дієву активно проваджують у систему виховання та навчання дітей.

Повномасштабне російське військове вторгнення на територію України зумовило значні труднощі й проблеми для розвитку вітчизняної освіти, що не так давно ступила на шлях євроінтеграційного вибору та запустила відповідні реформаційні процеси.

Зокрема, в умовах переходу багатьох навчальних закладів України на дистанційну освіту під час пандемії коронавірусу, а починаючи з 2022 року, у зв'язку з перериванням навчального процесу та необхідністю перебувати в укритті під час постійних повітряних тривог через ракетну небезпеку та інші загрози зі сторони країни-агресора, реалізація освітніх програм у відповідності до європейських стандартів та отримання учнями і здобувачами високого рівня знань стало досить проблематично, а у населених пунктах, що потрапили під окупацію – взагалі неможливо.

Дійсно, проведенні у 2022-2023 роках дослідження міжнародного оцінювання знань учнів в рамках програми PISA показало зниження успішності порівняно із 2018 роком (коли було проведено перше дослідження PISA).

Тому наразі перед нашою державою поряд з необхідністю розвитку й модернізації педагогічної галузі знань та системи освіти України загалом більш важливішим є питання як зберегти освіту.

4.2. Основні напрямки педагогічної галузі знань

Основними напрямками, які включає в себе педагогічна галузь знань є наступні.

1. Методика навчання – охоплює розробку та використання методів, прийомів, засобів навчання та виховання, а також організацію навчального процесу для досягнення найкращих результатів.

2. Теорія і практика освіти, що включає вивчення принципів і засад освіти, розробку програм, планування та аналіз навчального процесу, вирішення практичних завдань, пов'язаних з навчанням і вихованням.

3. Педагогічна психологія, яка вивчає психологічні аспекти навчання і виховання, розвитку особистості учнів та здобувачів, врахування індивідуальних особливостей кожної особи.

4. Соціальна педагогіка, що досліджує взаємодію між освітою та соціальним середовищем, вивчає розвиток соціальних навичок і здібностей, поведінку особистості в умовах соціальних відмінностей та конфліктів.

5. Сучасні тенденції в освіті, які досліджують новітні підходи до навчання та виховання, впровадження інноваційних методів та технологій в освітній процес.

6. Методи діагностики та оцінювання, що означають використання інструментів для вимірювання знань, навичок і компетентностей здобувачів, учнів, а також аналізу результатів навчання для покращення навчального процесу.

7. Спеціальна педагогіка, яка включає розробку підходів до навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі дітей з інвалідністю, обдарованих дітей, дітей зі специфічними освітніми потребами тощо.

Усі ці аспекти складають основу педагогічної галузі знань, яка постійно розвивається, адаптується та модернізується до сучасних потреб освітнього процесу і суспільства в цілому.

Досить багато років Україна обрала свій шлях як курс євроінтеграції усіх сфер суспільного життя, зокрема й сфери освіти і науки. Свідченням цього є болонський процес, розвиток якого відображається й у вітчизняному освітньому просторі. [9]

За роки впровадження даного процесу освітня система Україна зазнала значних змін і модернізації. Якщо розглянути рівень шкільної освіти, шлях євроінтеграції здійснювався через формування в учнів предметних компетентностей, трансформації змісту навчальної програми та завдань, запровадження єдиного стандартизованого оцінювання навчальних досягнень учнів державного (ЗНО) та міжнародного (міжнародні порівняльні дослідження якості середньої освіти – TIMSS, PISA, PIRLS) рівнів; підвищення якості дошкільної та передшкільної освіти, вдосконалення і постійного навчання педагогів та вчителів; обмін досвідом з шкільними закладами інших країн.

Також, вагомими змінами є трансформації, що базуються на нових принципах, умовах та передбачають створення привабливої та інклюзивної професійної освіти, якісної та перспективної професійної освіти та фахової передвищої освіти (I-VET), доступної та орієнтованої на побудову успішної кар'єри професійної освіти протягом життя (C-VET); системи, що засновується на навчальних досягненнях і орієнтована на визнання результатів неформальної та інформальної освіти; загальноєвропейського освітнього простору для підвищення кваліфікації, досвіду викладачів сектора професійної освіти та підготовки то розширення можливостей міжнародної мобільності здобувачів та педагогів і викладачів.

Досить важливим проектом є програма Європейського Союзу Еразмус+ 2021-2027, що спрямована на розвиток сфери освіти та зміцнення відносин з європейськими країнами. [10]

Основними аспектами даної програми є освіта, професійна підготовка, молодь та спорт; проекти, стипендії, гранти, обміни, співпраця, міжнародні події, мережі, ресурси; зосередження на європейському та міжнародну виміру; інклюзивність та доступність для всіх; постійний розвиток відносин та

поглиблення співпраці Європейського Союзу з іншими країнами світу.

4.3. Актуальні проблеми та питання, що виникають в процесі модернізації педагогічної галузі знань

Адаптація освітньої системи України, педагогічної науки та її постійне вдосконалення потребує вирішення низки таких питань на державному рівні.

1. Підвищення якості освіти і підготовки педагогів. Це означає вдосконалення підготовки педагогічних кадрів, впровадження новітніх методів навчання та оцінювання.

2. Міжкультурна компетентність. Педагоги повинні бути готові до роботи з учнями різних культурних та мовних груп.

3. Мовна політика. Існує вимога перегляду мовної політики в освітній системі, поширення та обов'язкове вивчення, заохочення та впровадження англійської мови як однієї з основних робочих мов багатьох міжнародних та європейських організацій.

4. Інтеграція інноваційних технологій. Європейські стандарти, які відповідають розвитку суспільства та цифровізації усіх аспектів життя передбачають використання інноваційних технологій у навчальному процесі учнями, здобувачами, викладачами, педагогами і адміністрацією навчальних закладів. Таким чином, усі залучаються до процесів інформатизації та потребують навчання і підготовки до ефективного використання цих технологій у своїй практиці.[11]

5. Фінансування та інфраструктура. Є потреба в значних інвестиціях у освітню інфраструктуру, підвищення фінансування освіти.

6. Збереження національної ідентичності. Важливо зберегти і розвивати національну ідентичність та культурну спадщину, не втрачаючи при цьому конкурентоспроможності на міжнародному ринку праці.

Також, існують актуальні проблеми модернізації педагогічної галузі

міжнародного характеру, тобто ті, які вирішуються шляхом орієнтованості на міжнародні норми та потребують впровадження знань в умовах комплексного підходу та співпраці між різними зацікавленими сторонами (країнами), щоб забезпечити успішну інтеграцію освітньої системи до європейських країн.

Тому, в цьому аспекті існують також наступні проблемні питання соціального характеру щодо інтеграції та модернізації педагогічної галузі знань:

- реформація навчальних програм шляхом перегляду та адаптації національних навчальних програм через різницю в культурних, історичних та політичних контекстах між країнами;

- продовження втілення практики міжнародних оцінювань, наприклад, таких як PISA (Programme for International Student Assessment – Програма міжнародної оцінки учнів), для порівняння успішності освітніх систем різних країн;

- створення нових можливостей для розвитку освіти (курси за додаткову плату; потреба у забезпеченні інформаційними технологіями для якісного виконання домашніх завдань, для індивідуального навчання), що в свою чергу може поглибити різницю між багатими та бідними шарами населення;

- забезпечення незалежності вищих навчальних закладів, щоб забезпечити вільний обмін ідей та зберегти академічну свободу;

- підвищення рівня глобального громадянства та культурного й міжкультурного розуміння у навчальних програмах;

- розвиток STEM-освіти, що збільшить увагу до науки, технологій, інженерії та математики (STEM) та дозволить українським студентам отримати навички, які будуть важливими в сучасній епосі техноглобалізму.

Усі ці проблеми варто розглядати комплексно та у контексті конкретних потреб та характеристик кожної країни, враховуючи взаємодію між освітніми системами України та країн-членів Європейського Союзу та інших країн.

На нашу думку, найбільш проблемними питаннями на шляху розвитку й модернізації педагогічної науки України була непослідовність освітньої політики та нехтування потребами вносити кардинальні зміни до усіх галузей та рівнів

освіти, що цього потребують, в тому числі терміновою підготовкою нових кадрів з іншим якісно новим рівнем критичного мислення, готовністю до впровадження новітніх технологій та відмови від бюрократії та від радянських догм.

Висновки

В результаті нашого дослідження визначено найбільш актуальну проблематику педагогічної галузі знань в умовах модернізації та опрацьовано шляхи їх вирішення, які спрямовані на покращення освітнього процесу, його реновацію, підвищення ефективності, рівня якості та адаптації до сучасних вимог та викликів, підготовці конкурентоспроможних спеціалістів, які будуть затребувані як в межах нашої країни так і на європейському й світовому ринку праці.

Модернізація та реновація освітнього процесу й простору з орієнтацією на європейські освітні принципи і культуру сприяє підвищенню якості самого навчального процесу і отриманих знань та навичок; сформує новий якісний рівень власне процесів викладання та навчання; просуватиме мобільність студентів і викладачів та кроскордонне співробітництво; посилить «трикутник знань» шляхом взаємодії освіти, досліджень та інновацій та запровадить механізми ефективного управління й фінансування у галузі вищої освіти. Все це означатиме збільшення кількості випускників вищих навчальних закладів в особі професійних спеціалістів та підготовлених до різних викликів працівників здатних до самоосвіти та постійного вдосконалення й розвитку.

В сучасних умовах наша країна як ніколи мотивована сформувати новий, якісний та значно вищий за теперішній рівень освіти, зокрема, рівень викладання та трансформацію знань, мислення та принципів діяльності сучасних педагогів, які власне й нестимуть в освітній простір нові ціннісні орієнтації навчальних програм шляхом використання інновацій у процесі викладання та сприятимуть створенню механізму формування у учнів та здобувачів умінь і якостей сучасної успішної європейської особистості.